

COMENTARIS DISPERSOS ENTORN DE CARDÓ I LA SEVA OBRA

per Francesc Costas i Jové

El doctor Carles Cardó i Sanjoan, fill il·lustre de Valls per diversos conceptes derivats de la seva alta personalitat en l'àmbit de la clerecia, de les lletres catalanes i del professorat, va néixer en aquesta ciutat el 5 de maig de 1884.

Els pares del doctor Cardó eren Sebastià Cardó i Sanahuja, natural d'Aiguamúrcia i Maria Sanjoan i Pairot, filla de Valls. Formaven una família molt humil i cristiana, de vida senzilla i virtuosa.

La nit del diumenge de Rams, diada que s'esqueia el 24 de març de 1958, des de Barcelona, on havia retornat de l'exili feia poc temps, trucà a la porta de l'Eternitat, i hi entrà proveït d'un gran bagatge de santedat, de grandesa espiritual, d'amor al proïsme i d'altres bellíssimes qualitats molt difícils de posseir totes juntes una sola persona. Eren nobles elements que, enmig d'un comport exemplar en tots els ordres del seu bregar diari, ja l'havien acompanyat tota la vida sense interrupció de cap mena i ho feien igualment en l'hora de la darrera caminada.

Sebastià Cardó es guanyava la vida treballant en l'ofici de sabater i, a més de les tasques habituals cara al públic, confeccionava els calçats de la comunitat de P.P. escolapis que, llavors, amb el seu col·legi, estava establerta a Valls al local de l'ex-convent del Carme. En un ambient de sana moderació, bonhomia i austeritat, conduïa bé la família i dins d'aquesta normativa d'honestetat i conducta sense màcula i orfe de grans comoditats i abundàncies, anava creixent un noi, en silenci, a la quieta, virtuós com els seus pares, el qual sense ni tan sols somniar-ho, amb els anys, esdevindria, a més d'un destacat prohom de l'església catòlica i de les lletres catalanes, un gran caràcter, un sacerdot de fermes i exemplars conviccions i condicionaments que, per la seva acció noble i persistent, influiria molt en les essències espirituals del país a través de les activitats literàries i socials que desplegarà durant tota la seva vida. Home discutit per la tenacitat en els seus principis, però honest i a la vegada admirat pels mateixos que el contradieien, arribà a ésser primera figura entre els pensadors catalans, sense oposició.

Amb la mort del nostre compatriota, no tan sols l'Església, sinó també tots els estaments socials i la Renaixença cultural catalana en plena ebullició i redreçament, devien caure en un dol profund. D'homes com Cardó, no en naixen cada dia, puix que la seva vàlua és excepcional i, per damunt de vulgars petiteses o cosa per l'estil, això feia més lamentable una desaparició de tal naturalesa. Encara que no pensa tot-hom igual, vam perdre una d'aquelles personalitats modèliques que, en virtut de la seva acció constant i encertada en tot moment, una mica cada dia, elaboren i aprofundeixen un solc de saviesa tan indeleble com necessari i eficient per al curs i per a la consolidació de la història de color català.

En els seus anys de preparació, Cardó cursà el batxillerat al col·legi dels P.P. escolapis esmentat abans, i el 1900 ingressà al Seminari tarragoní per a seguir la carrera eclesiàstica en la qual tants triomfs havia d'aconseguir. Els seus professors aviat es van adonar dels mèrits que adornaven l'estudiant i, el 1903, el van enviar a cursar estudis superiors a la Universitat Pontifícia Gregoriana de Roma i a l'Acadèmia de Sant Tomàs. En aquests centres es doctorà en Filosofia, Teologia i Dret Canònic. Ordenat sacerdot pel cardenal Merry del Val, retornà al Seminari de Tarragona on professà les assignatures de ciències i filosofia i el 2 d'agost de 1908 cantà la seva primera missa a l'Església del Carme de la nostra ciutat de Valls. Hi actuà d'acòlit el que fou un poeta i escriptor vallenc, Carles Magrinyà.

El nom de Carles Cardó començà a adquirir un positiu relleu en la seva actuació com a professor del Seminari i s'anà consolidant en aflorar a la premsa les primeres col·laboracions seves, les quals evidenciaven una informació i un criteri de la màxima categoria.

En ésser cridat a Barcelona, ingressà tot seguit com a Consiliari a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona i el 1918, als 34 anys, se'l nomenà Canononge de la Seu de Barcelona, càrrec que ostentà dignament fins a la mort. Molt aviat, Cardó esdevingué, per mereixements propis, la figura eclesiàstica més important de la Catalunya moderna. També, compartint en absolut el criteri expressat en el seu temps i lloc per Carles Soldevila, el doctor Cardó fou l'escriptor que predicà incansablement la justícia política i social. Si en molts dels seus articles periodístics es tracten tals problemes, ho feia sempre en un sentit i to sacerdotal.

Valls sempre tingué en gran estima el doctor Cardó, no oblidant mai les qualitats i els mèrits que des de sempre ha ostentat i de què s'ha donat proves. A part d'algun article que sortí a la premsa local, per les festes decennals de la Candela de l'any 1971 fou col·locat el seu retrat a la Galeria de Vallencs Il·lustres que hi ha al Saló de Sessions de l'Ajuntament vallenc, i tal retrat és una formosa pintura de Maria Aurea Català i Roca; a la part nord i nova de la ciutat hi ha una ampla via que ostenta el nom del doctor Cardó i ara, en commemoració del centenari del seu naixement, serà col·locada una placa a la façana de la casa on va néixer. I segurament que, més aviat o més tard, no s'acabaran aquí els homenatges del sector vallenc envers el doctor Cardó. Amb l'enaltiment de Cardó a la Galeria de vallencs il·lustres, són quatre els sacerdots vallencs, que han rebut aquest merescut honor. A més d'ell, el bisbe Palau hi pujà el 1891, el bisbe Sitjó el 1901 i Mossèn Martí el 1911. Bella recordança.

* * *

Carles Cardó desenvolupà les seves qualitats de pensador eminent amb fina sensibilitat i bon sentit. Mai no se separà de la línia que ell creia més recta i adequada per arribar al lloc que es proposava. Amb una ferma de caràcter i de conviccions

modèliques en tots els seus contorns, realitzava una acció social digna de simpatia i d'admiració, i en la tasca que desplegava no es deixava doblegar per res ni per ningú, conscient com era de la bondat de les seves intencions. El seu criteri esdevenia sempre net d'impureses i responia a una sana i lloable rectitud espiritual i de procediments. Per tal fermesa de temperament, que va mantenir tota la vida per tal com li era congènita, se li atribuïren comports qualificats despectivament per una normativa que no era altra cosa que l'exponent d'una conducta i línia d'actuació netes de polsim. Sovint se'l titllava de tossut i antisocial, puix que no acceptava ni s'avenia a certes modances i criteris de la mundanitat modernista –algunes vegades mancades de moral–, qualificatius inadmissibles que no mereixia ni cabien en el recés espiritual cardonià. Algunes rampellades de bona llei i àdhuc potser saludables, sí que sembla que Cardó les tenia, però eren impulsos passatgers que no podien tenir tanta importància com per a perdre amistats i terreny en el seu obrar de cada dia. Al contrari: El Doctor Cardó pels seus propis mèrits, qualitats i orientacions, no sols triomfà sinó que arribà a imposar-se i a esdevenir un dels millors pensadors catalans que han donat una glòria ben sòlida i eficient a la cultura catalana. Era un home seriós i del tot independent i només tenia una sola cara, al revés d'altres que quan els convé acostumen a posar-se al costat del sol que més escalfa. Forfollant per aquí potser trobaríem el secret de l'apel·latiu aplicat a Cardó d'antisocial, injust per tots cantons. No podia merèixer aquest afront qui es passà part de la seva vida predicant la justícia social i tractant de transformar la societat en millora de l'humil. Sense oblidar el seu caràcter cardonià, resulta curiosa i exemplar l'anècdota que segueix:

En el llibre *Miscel·lània Carles Cardó* s'hi troba un article firmat per Ferran Canyameres, el qual amb el títol *Tot un caràcter* s'ocupa d'aquest distintiu de Cardó. Diu que, en ocasió d'haver arribat tots dos a França, Canyameres convidà Cardó a sopar i escriu aquesta *raresa*:

«El vespre del dia de la nostra arribada també vam tenir ocasió d'apreciar els embats del seu temperament. Fou en intentar de fer-lo entrar en un establiment on l'haviem convidat a sopar. Es quedà plantat a la porta i no hi hagué manera de fer-lo entrar.

– No fa per a mi, no fa per a mi... exclamava.

I calgué seguir-lo fins a un modest restaurant que ell havia descobert prop de l'igualment modest hotelet on s'allotjava, en un carreró tortuós del casc antic d'aquella ciutat francesa».

En Cardó, no era gens estranya o fora de lloc tal positura i no crec que es pugui qualificar de *raresa*, sinó com la cosa més natural –per no di obligada– del món tractant-se de qui es tractava. Home modest i humil per tots quatre costats, Cardó coneixia ben bé els seus deures i els aplicava amb tota normalitat, predicant sempre amb l'exemple les normes de moderació i de bon comport social. Com a sacerdot exemplar que era i no se n'amagava pas mai, tals normes, les considerava pròpies, insubstituïbles, d'acord amb la més pura moral i convivència cristianes i de l'Església. Si totes les *raretes*, *tossaderies* i tots els qualificatius injustos que se li aplicaven eren com aquesta *raresa* de l'hotel –sense voler amb això ni tan sols insinuar que l'hotel en qüestió pogués ésser suspecte– es pot perfectament afirmar que la raó absoluta estava al costat de Cardó i no pas a favor dels qui li aplicaven gratuïtament qualificatius immerescuts. Tal vegada aquesta feina era pròpia dels que sentien enveja o gelosia pel gran nivell intel·lectual cardonià, defecte que avui encara ha pujat de to i sembla incurable.

De tota manera, cal deixar constància –sense que això no suposi cap atenuació ni contradicció amb expressions anteriors, sinó una realitat manifesta,– que la inde-

pendència de criteri i la fermesa de caràcter cardonians, producte natural d'un cervell ben format i organitzat, li crearen problemes. La indomable tenacitat en les pròpies conviccions i els plantejaments adequats cara als seus principis foren motiu de fricció o resistències, i per més que la seva obra total roman en primera línia admirada de tots els qui amb profunditat la coneixen, ja en vida li van produir alguna enemistat i a la vegada complicacions. També després de mort.

* * *

El traspass del gran vallenc suscità una consternació general en les consciències dels qui coneixien i estimaven com cal la vàlua de les seves grans activitats productores d'una obra de *super classe* que enorgulleix el patrimoni cultural i social de tota una col·lectivitat.

En determinats estaments, però, de la vida pública catalana, tot i lamentar aquesta pèrdua es va rebre amb una relativa fredor, la qual, sense pensar-ho, el pas del temps s'ha encarregat de posar-la més de relleu. Cardó era home d'un tremp intel·lectual formidable i pesa molt dins d'aquesta àrea. Ha creat una obra de gran relleu plena de contingut espiritual dens i positiu que, en diversos aspectes, no té parió en les lletres catalanes, i això està mancat d'una difusió molt ampla i convenient.

En morir Carles Cardó, les circumstàncies polítiques, especials i transitòries, que llavors es vivien, no eren aptes per a destacar lliurement i amb claredat el contingut veridic de la tasca cardoniana, per tal com el principal obstacle que impedia ressaltar aquesta obra d'excepció, residia en les altures. És possible que tal avinentesa hagués vingut a tomb per a quedar bé publicant unes notes de compromís i deixar en una relativa fredor la producció immortal que Cardó ens ha llegat, i avui, seriosament parlant, encara s'està ben bé en deute amb ell.

Amb el temps, s'han observat més oblits que recordances, i això tothora s'ha atribuït falsament, potser com una mena d'excusa per a tractar de cobrir l'expedient, de caràcter independent en absolut, sense fissures ni mitges tintes, del nostre eminent compatrici, particularitat que acabo de comentar. En tal cas, un accident personalíssim que no malmestia en res el valor excepcional dels postulats i de les disciplines de Cardó. Hauria tingut més força pel que es veu, que una gegantina i eloqüent aportació al nostre patrimoni cultural i social en forma tan exemplar que costa de trobar que li faci parella.

Malgrat que Cardó ja fa vint-i-cinc anys que és mort, com a documents d'interès només s'han publicat alguns articles periodístics ben estimables i ensopegats i el fons preciós que conté *Miscel·lània Carles Cardó*, volum preparat pels seus companys de sacerdoci, el qual pel seu mèrit evident encara ens recorda més la manca d'un estudi complet de l'obra total del gran pensador català que fou el nostre doctor Carles Cardó, estudi aprofundit que està per fer i la cultura catalana el necessita per a enriquir el seu patrimoni i servir l'interès públic. Ja he dit abans que, al nostre admirat compatrici, erròniament se'l tenia o se'l considerava amb injustícia com a home insocial pel caràcter independent i per la consciència rectilínia que el distingia. Aquest deu ésser segurament la motivació principal de l'oblit o silenci que ha patit. Les complicacions que pel seu comportament li sobrevenien en vida, ell les sabia esquivar amb encertada diplomàcia però no afluixava. En les tertúlies celebrades a l'Associació Catalanista de Valls, quan ell hi assistia a vegades sortien tals petiteses però se'n reia, i no hi donava cap importància puix que ja sabia com i perquè venien, i seguia, impertorbable, la línia de conducta ben recta que l'havia de dur a aconseguir —o

almenys a intentar-ho—l'objectiu que es proposava, objectius que per descomptat, eren sempre nobles i de gran categoria.

L'obra del doctor Cardó és modèlica en tots sentits i digna d'ésser imitada i no oblidada. Per això, resulta d'interès i de molta utilitat pública estudiar-la a fons, fent que vegin llum les seves excel·lències, a fi que tots sense excepció hi puguem aprendre bona cosa. La mateixa cultura catalana necessita l'estudi integral del corpus cardonià perquè conté substàncies de la millor qualitat que convé treure-les de la foscuria en què ara es troben. Entre els intel·lectuals catalans, hi ha gent prou preparada i amb intel·ligència més que suficient per a dur a bon terme una tasca d'aquesta naturalesa i seria molt lamentable que estés sense fer, oblidant si és del cas, flaqueses humanes que tots involuntàriament podem experimentar. A veure si ara, amb motiu del centenari del seu naixement, surt quelcom que ompli el buit que existeix sobre Cardó i la seva obra satisfaci la necessitat que la nostra cultura espera amb fruïció.

* * *

És ben sabut que el doctor Cardó en les activitats desplegades, es va moure sempre lliurement i amb eficàcia en pro de la col·lectivitat humana, prescindint de cants de sirena i de condicionaments personals de tota mena. Orientava l'opinió pública amb la clarividència i bones maneres que el caracteritzaven i en el sentit més adequat a l'hora que es vivia. No feia cas ni donava gaire importància als obstacles fortuits o a vegades més o menys estudiats que li sortien al pas. Amb la bona fe, sensatesa i convicció que en tot moment l'acompanyava en l'exercici de la seva tasca, quan ell creia honradament que havia de dir o fer una obra, beneficiosa pel comport general de la societat, la deia i la feia com un deure o imperatiu de la pròpia consciència. Sense altres limitacions que les derivades del claustre eclesiàstic i les disciplines annexes que per a ell eren cosa sagrada, deixava de banda qualsevol suggeriment estrany al seu pensament, que li pogués arribar de determinades tribunes, destinat a tòrcer o interceptar el camí que ell creia que havia de seguir.

Aquest podria ser el cas, a via d'exemple, de l'oferta d'un bisbat segons es digué al seu temps públicament, a canvi de la contra-partida obligada de renunciar a la publicació de la *Història Espiritual de les Espanyes*, obra que, un cop enllestida, no més es pogué publicar en francès, cosa molt rara perquè el seu text elaborat a plena consciència, com ho és tota l'obra de Cardó, respon en tant que com a composició històrica a una ideologia noblement sentida i discutible, naturalment, però que ni de prop ni de lluny, no se li poden atribuir intencions nocives ni res pecaminós ni per a l'Església, ni per a l'Estat espanyol, ni per a Catalunya particularment. Més endavant insistiré sobre aquesta obra, però cal deixar ben clar que Cardó ni com a home, ni pel que representa i obliga la sotana que vestia, mai no fou un subjecte tortuós amb intencions de doble sentit o una busca-raons. Parlava i escrivia a cor obert, amb una ànima exempta de malícia i plena de candor. Precisament per l'acció o influència espiritual d'aquesta darrera particularitat, a la residència de Suïssa, amb subterfugis ben estudiats i preparats, li van poder sostreure hàbilment un exemplar manuscrit de tal obra, llavors encara inèdita, amb la intenció que és de suposar. D'actuacions dubtoses o posicions equívokes o confuses en qualsevol dels ordres que configuren la societat de tots els temps, en la llarga labor de Carles Cardó, no se'n troba cap. Al revés, amb la seva indiscutible i alta magistratura guanyada a pols per l'assentament i els principis immaculats que l'adornaven, predicava en diverses formes la sana doctrina per a millorar aquesta societat.

Malgrat l'honorabilitat de la seva conducta que havia de merèixer l'admiració de tothom, sense excepció, i la seva labor constant a favor d'una transformació social que fos més justa de cara a beneficiar les classes més humils, amb motiu de la funesta persecució religiosa que tingué lloc en esclatar la guerra civil de l'any 1936, Cardó es veié obligat com tants d'altres que es trobaven en el seu cas, a exiliar-se, puix que pel sol fet d'ésser un capellà corria perill. No existia control de cap mena que posés ordre i fre als desgavells imperants. Les absurditats més increïbles adquirien singular relleu. La robusta personalitat d'aquest sacerdot mereixia un gran respecte i troba ajuda i facilitats per a fer-se escàpol a Itàlia. Més tard, el 1938, es traslladà a Suïssa on visqué fins el 1954 quan, malalt com estava, intuï que l'existència terrenal se li acabava i patriota en grau superlatiu com era, afluixades ja una mica les posicions i traves d'ordre polític, retornà a Catalunya per a morir a casa seva. Havia compartit l'exili amb un altre català eminent: el cardenal Vidal i Barraquer, el qual no tenia encara permís de retorn, i a l'exili morí.

El doctor Cardó, a l'exili, no va pas perdre el temps. Tot seguit féu coneixença i establí molt bona amistat amb el comte de Barcelona. En Joan de Borbó, pare de l'actual monarca espanyol, en Joan Carles, benivolgut i admirat de tothom. A recer de tal amistat, Cardó féu classe de llengua catalana i d'Història de Catalunya, al comte, dues disciplines que el nostre il·lustre clergue ultra d'ésser-li molt agradables i estimades coneixia perfectament amb tota l'amplitud d'elements bàsics i didàctics necessaris per a fer-les entenedores al seu reial deixeble. Em consta, i en tinc proves, que l'esmentat personatge espanyol, el qual llavors també residia a Suïssa, guarda molt bon record de les vetllades passades amb Carles Cardó.

A l'exili elaborà la *Història Espiritual de les Espanyes*, estudi històric-psicològic del poble espanyol, a la qual ja m'he referit amb un altre objectiu, a l'apartat anterior, publicada per primer cop a París l'any 1946, en francès. Hi figura una dedicatòria, la qual traduïda literalment del francès diu així: «A la santa memòria del Cardenal Vidal i Barraquer, Arquebisbe de Tarragona i Primat de les Espanyes, mort en l'exili per haver estimat la justícia i odiat la iniquitat». Trenta anys més tard, el 1977, l'Editorial Claret, de Barcelona, la publicà en català amb la mateixa dedicatòria i amb aquest afegit «Avui, que es compleixen 30 anys d'aquella edició arriba al nostre poble el text català original d'un mestre de la llengua. Era un deure envers la nostra cultura».

Una altra obra de curta extensió però densa de contingut, elaborada també a l'exili és «Meditació catalana».

Les opinions sobre tal obra són diverses, però les més en voga i de més solidesa resten concretades en dues absolutament oposades. Els uns afirmen potser no ben convençuts del tot amb l'opinió que sostenen que aquesta darrera producció cardoniana, vol ésser més o menys dissimuladament, una mena de rectificació de les velles positures intel·lectuals, polítiques i socials que sempre havia sostingut i propagat el doctor Cardó sobre la qüestió catalana, tan aferrissadament debatudes tothora en les esferes polítiques del país i els cercles literaris, singularment els catalans. Creuen o pensen que Cardó ha estat pressionat perquè operés un canvi. Aquest sector d'opinió sembla que és el que més s'ha oposat que *Meditació Catalana* arribi a coneixements del públic. Tal vegada no s'adonen que així ofenen el doctor Cardó, el qual en els seus pensaments i obres mai no covà confusió ni desviacions i parlava sempre amb sinceritat i sense embuts ni desviacions. No tenia pressions.

Altres argumenten rotundament, tal vegada amb major equilibri i serenitat, que la darrera producció del mestratge de Cardó no és cap rectificació ni de molt, de cap

de les posicions ancestrals catalanes sostingudes per ell, les quals romanen vives i ho seran mentre el problema no es resolgui de fet amb harmonia sense estridències ni actes de mal gust que puguin estorpir l'esperit de justícia i de convivència que ha de presidir tota entesa o solució establerta amb noblesa i equitat. És un text, un mòdul operatiu molt oportú a l'hora que es vivia. Per aquí anava el doctor Cardó. Un gran clergue de catalanitat ben provada, amb el qual vaig establir relació, m'escrivia que *Meditació Catalana* «és un escrit oportú i pràctic per a vindicar, si més no, una posició de tolerància per part de molta gent que s'esvera duna posició catalana ultra. És bastant de la trajectòria "fer la concòrdia". No és cap retirada, ans bé una actitud intel·ligent i assenyada». És l'orientació que marca un gran pensador com era Cardó que sap de sobres posar els peus ben plans en les hores més crítiques d'un problema a resoldre i quin és el lloc de permanència més adequat per a obtenir el triomf de les més pures il·lusions catalanes sense violències, antipaties, ni odis per a res ni per a ningú. Les malvolències, gairebé sempre a la curta o a la llarga, condueixen al fracàs. Cardó era home de pau i no de guerra i el seu esperit obert i paternalista transpuava per tot arreu. I sabia predicar amb l'exemple.

Les primeres paraules amb què enceta *Meditació Catalana* són aquestes: «Les experiències per què ha passat Catalunya des de 1931, no sols conviden, ans obliquen a la reflexió tots aquells qui es preocupen del seu avenir, sobretot els qui poden influir-lo, que són, en major o menor grau, quasi tots els catalans». Paraules d'una extraordinària sensatesa inspirades en les evolucions catalanistes que ens ha deparat la història. I el que Cardó recomana en aquest principi, és el que ell fa en el seu memorable estudi lliure de prejudicis i complicacions. Analitza i comenta els errors de concepció i de plantejament comesos, i essent tan diferent la posició de cadascun, creu que seria sumament convenient que les persones responsables publicuessin el fruit de llurs meditacions. Admet, amb tota sinceritat, que «una coincidència absoluta no és possible, ni a penes desitjable. Però una de fonamental sobre les causes i la naturalesa de l'error sofert i sobre les rectificacions a fer podria ésser salvadora. Perquè creiem en l'esmena possible, i per tal d'ajudar a inspirar-la, publiquem aquí el resultat de les nostres llargues reflexions».

El text de Cardó no mereix les censures que més o menys privadament se li han prodigat, sinó elogis i aplaudiments a dojo.

En el fons, ell tingué sempre una gran dosi de santedat i això guiava els seus actes. Llegint serenament i objectiva *Meditació Catalana*, i no oblidant la rectitud d'intencions que tothora presidia la seva conducta i niava en el seu cor, és obvi que la darrera positura dels qui han llegit i sospesat el text sigui la majoritària.

* * *

La desaparició definitiva del gran clergue i pensador fou una veritable pèrdua nacional, per tal com en les hores de confusió i d'angúnies, que, des del seu traspàs s'han produït, hem enyorat el seu encertat consell i l'enyorarem encara com a destacat pensador que era, en les nostres lletres i en l'àmbit social de tots els temps mai no es podrà dir com en tal oportunitat que ha deixat un buit tan pronunciat que a vint-i-cinc anys de la seva absència encara resulta difícil de cobrir-lo de manera adequada. Siguin les que es vulgui les reaccions contradictòries que despertí aquesta darrera obra cardoniana inèdita i les molèsties que hagi provocat la línia recta seguida sempre per Cardó, algun dia es reconeixerà àmpliament la vàlua indiscutible de tot el conjunt del seu treball de pensador i escriptor, sense oblidar aquesta darrera obra tan discutida, i llavors se li rendirà plena justícia.

Amb motiu de les noces d'or sacerdotals de Carles Cardó, —les quals no pogué veure realitzades— se li estava preparant un acte d'homenatge, la comissió organitzadora del qual, la presidia l'Arquebisbe de Barcelona, doctor Modrego. Aquest prestigiós prelat és el mateix que acabada la guerra civil i trobant-se Cardó a l'exili per les circumstàncies forçades del moment excepcional que llavors es vivia, equivocadament li va treure la còngrua però li restablí aviat un cop assabentat de la causa veritable que transitòriament impedia a Cardó ocupar el seu lloc de canonge de la Seu barcelonina. Fou una escaient i justa rectificació que honora molt a qui la practica i situa les coses en el seu lloc. Però tal homenatge molt posat en raó, constituïa un acte ben diferent de l'estudi profund del pensament cardoníà immers en la seva intensa tasca quotidiana parella amb els propis afers sacerdotals, estudi que en essència resta per fer i es troba a faltar en el clos de les nostres lletres. La seva alta mentalitat esdevenia exprofessa i orientadora per a tractar a fons els problemes més delicats i greus que es presentaven i es presenten sovint a la col·lectivitat catalana, sense necessitat d'anar més enllà. Tal qualitat ben demostrada pel bregar de cada dia i per la solera meravellosa de l'obra total que Cardó ens ha llegat, plena de substància espiritual d'immillorable categoria i de sentit pràctic, en l'aspecte fonamentalment social l'obra cardoniana està imbuïda d'un atapeït contingut d'humanitat que poca gent lletrada pot ostentar amb la profunditat i equilibri que fluïa del privilegiat cervell del sacerdot i escriptor que era el doctor Carles Cardó, per la delicada contraposició d'elements i d'interessos morals i materials que sempre entren en joc en tal afer.

* * *

La labor periodística del nostre estimat compatrici, on resta concentrada una gran part de la seva producció modèlica, és indiscutiblement d'una qualitat perfecta, no tan sols per l'elecció dels temes que tracta, sinó per la meravellosa prosa amb què apareixen escrits.

L'obra informativa, seriosa i de més lluc que ara existeix sobre Cardó és *Miscel·lània Carles Cardó* ja esmentada abans, i se'n poden extreure dades interessants per tal com fou elaborada en sentit ben responsable, a través de gent de molta competència i s'hi troben elements importants orientadors de l'obra de Cardó.

Mai no es podà oblidar la memorable creació de la revista *La Paraula Cristiana* «de cultura general i d'informació universal comentada d'idees i fets» on Carles Cardó hi publicà vint-i-dos assaigs i cent trenta-vuit pòrtics de qualitat insuperable. Una altra revista que cridà l'atenció és *El Bon Pastor*, per a la clerecia i apostolat sacerdotal. En ella, entre altres de singular interès, hi van sortir cent dotze pòrtics amb autèntiques consignes sacerdotals. Els diversos temes tractats en aquestes dues revistes, ja en plena maduresa de l'autor, i amb la competència que a Cardó li era pròpia, li van proporcionar gran estima i admiració entre les més altes personalitats del país i d'altres llocs, distincions que van adquirir més relleu amb la fundació de *El Matí*, de Barcelona, on hi publicà més de dos-cents articles en el seus dos anys de durada.

Cardó sempre fou un treballador incansable. Ja en la seva joventut en *La Cruz* de Tarragona i amb el pseudònim *Levissimus*, entre els anys 1910 – 1919 s'hi troben més de dos-cents articles religiosos, polítics i socials. Col·laborà entre els anys 1912 a 1925 en el setmanari *Pàtria* acreditant la firma A. de Fogueralta, així com també al setmanari *Acció Comarcal* i a la revista *Estel Marià*, tots tres val·lencs. Ultra la seva dedicació i esforç en tals periòdics, labor que representava un positiu concurs i d'evident relleu en la vida periodística catalana i local, igualment col·laborà amb destaca-

da assiduitat en altres publicacions de Catalunya i forànies, tals com *Vida Cristiana* (Montserrat). *Reseña eclesiastica*, *Revista Popular*, *Quaderns d'Estudi*, *Catalunya social*, *La Paraula*, *Aules*, *Claror*, *Criteri6n*, *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, tots de Barcelona; *Palestra*, de Vic; *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* de Perpinyà; *Quaderni Ibero-Americani*, de Tori; *Revista de Catalunya*, de París, i molts d'altres articles dispersos i pròlegs en llibres, tot el qual forma un conjunt de més d'un miler de produccions d'alta qualitat en tots sentits, suficients per a donar un relleu d'excepció a la persona que els ha escrit.

En matèria de traduccions, es prou coneguda i destacada la seva labor a la Fundació Bernat Metge, amb les versions del llatí al català «en tretze volums de prosa admirable l'obra filosòfica de Sèneca», i el seu indispensable concurs en la Sagrada Bíblia de la Fundació Bíblica catalana, treballant amb ardor amb l'acurada versió de textos de l'Antic i el Nou Testament. No són solament aquestes les traduccions fetes pel doctor Cardó, sinó que cal incloure-hi les que feia sobre temes religiosos entre els anys 1918 i 1923 per a *Vida cristiana* i algunes altres, totes les quals reuneixen centenars de pàgines d'acurada mestria.

A la tasca molt meritòria que acabo d'esmentar lleugerament, no hi pot faltar la publicació de llibres concretament. A més dels dos que ja consten anteriorment en aquestes notes, cal afegir-hi *El diàleg interior*, recull d'articles publicats a *El Matí*; *La Nit transparent* compost de pòrtics apareguts a *La Paraula Cristiana*; *El Càntic Nou*, aplec de quaranta poemes religiosos; *L'evangelí d'avui*, dos volums d'homilies, el primer dels quals comprèn d'Advent a Pasqua i el segon de Pasqua a Advent; *Emmanuel*, llibre d'estudis sobre Jesucrist, edicions catalana i castellana; *Doctrina estètica del doctor Torras i Bages*, llibre que quan va aparèixer fou molt lloat, però el pas dels anys potser ha variat una mica els criteris sustentats llavors sobre estètica; *Els problemes espirituals de Catalunya*, conferència llegida per Carles Cardó al saló d'actes de l'Associació Catalanista, de Valls i publicada després en un opuscle; *L'Església i l'Action Française*, separata de *La Paraula Cristiana*. La publicació de tal escrit tingué lloc amb motiu de les ressonàncies que tinguèren a casa nostra les deplorables polèmiques suscitées entre els catòlics francesos l'any 1926; *La Moral de la derrota*, separata igualment de *La Paraula Cristiana* sobre un tema polític i social d'actualitat en aquell moment —eleccions legislatives del febrer de 1936— que va moure fortament l'opinió i el món intel·lectual per la precisió i encert de conceptes amb què s'expressava el doctor Cardó. En alguna ocasió es va dir que si en determinats moments de la nostra vida política i social s'hagués escoltat la veu assenyada i les consignes certeres de l'insigne clergue, segurament que s'haurien estalviat molts rius de sang i potser també canviat el curs de la història; *La Moral de la derrota i altres assaigs*, és un llibre que, ultra contenir els dos assaigs que acabo d'esmentar, n'aplega disset més, tots ells de gran qualitat com és de suposar tractant-se de documents pensats i escrits pel doctor Cardó. Tots són dignes d'admiració i estudi, però per a donar fi a aquests comentaris en destacaré tres: *L'ascesi artística*, conferència llegida al «Valls Deportiu» el dia 11 d'abril de 1928. Un primer assaig n'havia estat donat a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular a la Dona el dia 13 de gener; *El Cristianisme agonitzant*, és un comentari *super-classe* a un llibre de don Miguel de Unamuno titulat «La agonía del Cristianismo» que havia estat publicat en francès traduït del castellà encara inèdit. Cardó qualifica el llibre de «manyoc de llampegades genials, d'incongruències, d'equivocacions infraelementals...» i amb la seva autoritat el deixa fet a mitgues. El tercer i darrer comentari és per a l'assaig *L'Església i la Renaixença* que és interessant de debò: En aquest assaig, en un petit

preàmbul adient es demostra que davant de l'Església jeràrquica, la llengua catalana no ha perdut mai la seva oficialitat i després d'esmentar uns quants noms com Prat de la Riba, Milà i Fontanals i d'altres que sempre foren fermes sostenidors de la nostra llengua, anota breus semblances de sis grans clergues dels quals diu «que han aportat contribucions inestimables a la gran obra de la Renaixença, talment que, sense ells, podríem dir que la llengua catalana no fóra el que és». Aquests grans clergues glorificats per Cardó són: Sant Antoni Maria Claret, Mossèn Jacint Verdaguer, Mossèn Miquel Costa i Llobera, el doctor Torras i Bages, Mossèn Jaume Collell i Mossèn Frederic Clascar, figures eminents de l'Església i de les lletres catalanes. Però, perquè aquesta llista d'honorables personalitats avui sigui completa, amb tota justícia i *benmereixença*, i en lloc preferent entre els components de tal grup, s'hi ha d'incloure el nom il·lustre de Carles Cardó. Ell es va incorporar molt aviat i amb eficàcia plena, al moviment literari català, del qual prompte en fou un dels puntals més fermes i amb els seus estudis i orientacions es convertí en un dels artífex més destacats i coratjosos de la puresa de la nostra llengua. Tant ho era i estimava com una necessitat imprescindible, que en el paradoxisme del seu provat amor per tal puresa, més d'una vegada li havíem sentit dir «val més perdre unes eleccions que cometre una falta d'ortografia». Així era de purità el gran Canonge.

Carles Cardó és eminent en tot el que va fer i que no estranyi ningú que els val·lencs que el coneixíem, amb noble orgull admirem i aplaudim entusiàsticament i sense reserves totes les seves activitats i concepcions, les quals no tenen d'ixies. L'exemplaritat de la seva obra resulta tan fecunda com immortal.